

ZAMONAVIY O'ZBEK HIKOYACHILIGI

Absayitova Shahlo To'lqinjon qizi

Samarqand viloyati Samarqand shahri 33-umumiy o'rta ta'lim maktabining
Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya: *Zamonaviy o'zbek nasri tobora globallashib, butun insoniyat taqdiriga daxldor muammolarni badiiy talqin etib bormoqda. O'zbek yozuvchisi olam va odamni anglashda, uning maqsad va vazifalarini belgilashda sharqona badiiy-falsafiy konsepsiyani ilgari surmoqda.*

Kalit so'zlar: *nasr, detal, tasvir, mohiyat, personaj, hikoya, badiiy asar, realistik hikoya, povest, roman.*

Zamonaviy o'zbek hikoyachiligi mavzu mohiyati ham qariyb yuz yildan ziyod umrini insonning o'zini anglashini yoritishga bag'ishlab yashamoqda. Albatta, bu janrning shakllanishi, taraqqiyotida ko'plab adiblarimizning adabiy-ijodiy tajribalari to'planib, bugungi qiyofasiga ega bo'ldi. O'zbek hikoyachilik maktabini yaratgan namoyondalardan Abdulla Qahhor, G'afur G'ulom, Shukur Xolmirzayev, O'tkir Hoshimov, Normurod Norqobilov, Shoyim Bo'tayev, Sobir O'nar, Isajon Sulton, Ulug'bek Hamdam kabi yozuvchilarning o'ziga xos ijodiy tajribalari yosh qalamkashlarga ham mahorat darslari vazifasini o'taydi. Hikoya prozaning eng kichik janri bo'lsa-da uning bag'rida juda ulkan dunyoqarash, hayotiy tajriba yashaydi.

Hikoyaga har xil ta'rifu tavsiflar berilgan. Biroq, har bir hikoyaning ta'rifi Erkin A'zam ta'biri bilan aytganda, o'zi bilan birga tug'iladi. Adabiyotshunoslikda tahlil va talqin tushunchalari juda keng qo'llanilib, ular badiiy asarni tushunish jarayonining bir-biriga bog'liq jihatlaridir. Badiiy asarni tushunish, uning mazmun-mohiyatini anglash jarayonida tahlil va talqin muhim ahamiyatga ega.

Istiqlol davri o'zbek adabiyoti hikoyachilik janrida kichik odamlar obrazi haqida so'z yuritar ekanmiz, ularda ko'p uchraydigan, yozuvchi qalamining o'ziga xosligini ko'rsatib turadigan badiiy detallar haqida gapirmasdan o'tib ketish mumkin emas.

Shu o'rinda Abdulla Qahhorning quyidagi fikrlarini eslab o'tish joiz: "...adabiy asarning maydonga kelishi uchun avtorning niyatigina kifoya qilmaydi. Avtorning niyati ma'lum bir ideyani tashviq qilmoq ekan, uni tashviq qila bilishi kerak. Tashviq qila bilishning asosiy shartlaridan biri esa o'quvchini ishontira bilishdir.

Abdulla Qahhorning XX asr o'zbek adabiyotida realistik hikoya ustasi bo'lib yetishishi, shuhrat qozonishi tasodifiy emas. Birinchidan, Qahhor ko'p asrlik o'zbek adabiyoti real hayotga keskin yuz o'girgan, bu davrda Ovrupa zamonaviy jahon adabiyoti tajribalariga tayanayotgan, Qodiriy romanlari, Cho'lpon lirikasi, hikoyalari,

Fitrat, Hamza dramalari orqali yangi yo'lga tushib olgan, realizm milliy adabiyotda yetakchi oqimga aylanib borayotgan bir pallada ijod maydoniga tushdi. Garchi Qodiriy, Cho'lpon, Fitrat, qolaversa, tengdoshlari Oybek bilan G'afur G'ulomlar hikoya janrida qalam tebratayotgan bo'lsalar-da, ular iste'dodi, tabiati, badiiy tafakkur tarziga ko'ra bu Janrning odami» emas edilar. Qahhorning «yozuvchi janrni emas, janr yozuvchini tanlaydi», degan gapi bor. Qahhor iste'dodi, badiiy tafakkur tarzi har jihatdan hayot hodisalarini hikoya shaklida ko'rish, idrok etishga moyildir. Go'yo u hikoya uchun tug'ilgan edi, roman, qissa, dramalarida ham adibning hikoya shakliga xos fikrlash tarzi shundoq sezilib, ko'rinib turadi; uning roman, qissa, dramalari o'ziga xos alohida-alohida epizodlar, bir-biri bilan bog'langan hikoyalar majmuasidan iboratga o'xshaydi.

Qahhor hikoyalari, birinchi navbatda, samimiyligi, ishontirish kuchi bilan kishini hayratda qoldiradi. Yozuvchi tasviridagi hamma narsa hayot hodisasi, aynan bo'lib o'tgan voqea, real hayotning bir bo'laki, epizodi bo'lib gavdalanadi; hikoyalarning ko'pchiligi real hayotiy asosga ega, ular adibning turmushda o'zi ko'rgan, eshitgan hodisalardan, tanish kishilar hayotidan olingan.

Avtor yoki personajlar tomonidan aytilgan gaplarga, asardagi detallarga, voqealarga kitobxon ishonmasa, hatto shubha qilsa ham, asarning qiymati qolmaydi". Ushbu jumlar orqali biz badiiy detalning tasvirda qanchalik muhim rol o'ynashi haqida bildirilgan fikrga e'tiborni tortishga harakat qildik. Endi savol tug'iladi : xo'sh, badiiy detalning o'zi nima ? "Badiiy detal mayda qismchalardan biri, – deb yozadi professor U.Normatov. – Biroq asardagi har qanday qismchalar detal bo'lavermaydi. Detalni tafsilotdan farq qimoq kerak. Tafsilotdan farqli o'laroq, detal qisqa va ixcham bo'ladi. U tasvir ob'ektini sintezlashtirib ko'rsatish, u haqida kitobxonda tez va aniq tasavvur hosil qilish xususiyatiga ega". Detal haqida maxsus kitob yozgan boshqa bir olim, taniqli adabiyotshunos va publisist Saydi Umarov esa unga quyidagicha ta'rif beradi: "Detal, odatda, yirik planda beriladi, u o'quvchini bir lahza to'xtatib, uning diqqat e'tiborini muhim bir narsaga jalb etadi, tasvir ob'ektini bo'rttirib, qabartirib ko'rsatib, u haqda tez va aniq tasavvur hosil qilish imkonini beradi".

Adabiyotshunoslikda yozuvchi qo'llagan detallarning u yoki bu vazifalari haqida ko'p gapiriladi-yu, ularning eng muhim xususiyatlaridan biri asarning emotsional vazifasini ochib berishdagi tomoni haqida kamroq fikr yuritilmoqda.

Xayriddin Sultonning "Odamlardan tinglab hikoya" to'plamidagi har bir detallar g'oyat kuchli hissiy qudratga ega, ular shu zahotining o'zida kitobxonga yetib boradi va unga kuchli ta'sir etadi. Ayrim yozuvchilar ba'zan butun boshli xarakter mohiyatini asosan portret tasviri orqali ochadi. Bunda u shunday yo'l tutadi: dastlab qahramon qiyofasidagi xarakterli belgilarni birma bir aytib o'tadi, so'ngra bu tafsilotlarni bitta

xarakterli detal orqali umumlashtiradi, yozuvchi keltirgan tavsilotlar xarakter qiyofasining u yoki bu tomoni haqida tasavvur qilish imkonini bersa, umumlashtiruvchi detal xarakter qiyofasini yaxlit va lo'nda qilib gavdalantiradi, qo'yadi, ayni vaqtda shu detal xarakter mohiyatini ham belgilaydi, xarakterni biz xuddi shu detal orqali tasavvur qilamiz. Xayriddin Sulton ijodida esa bu xarakter mohiyatiga unchalik e'tibor qaratilmagan. Xayriddin Sulton o'z asarlarini yozishda ko'proq ma'no-mohiyat va voqelikka e'tibor qaratadi, uning asarlarida potret xakteri muhim rol o'ynamaydi.

U , asosan, ma'no-mohiyat va asl voqelik orqali hodisani kitobxonga tushintirmoqchi bo'ladi va buni mohirona uddalaydi hamda u o'z asarlarini yaratishda soxta detallar yaratishdan qochadi. Chunonchi , buyuk yozuvchi Abdulla Qahhor tabiri bilan aytganda : “ ... hikoya, povest, roman va umuman hamma janrda bo'lgan, adabiy avtor tomonidan kiritilgan, soxta detal, hatto bir so'z ham butun asarning ta'sirini yo'qotadi”.

Xulosa qilib aytganda, hikoyachilik bu shunchgaki ma'lum sujetga asoslangan voqelik yozish emas, balki aynan shu sujet orqali o'quvchiga ezgulik ulashish. Bugungi zamonaviy hikoyalar ayni shunaqa faqat voqelik asosida yozilayotgani biroz achinarli. Lekin guruch kurmaksiz bo'lmaydi deganlaridek, ayni shu kurmaklar zamonaviy hikoyachilikka berilgan aksariyat ta'riflarning sababidir. Hikoya yozuvchi tilga olgan davr va ayni hikoya yozilayotgan davr o'rtasidagi masofa saqlanishi lozim. Hikoya qahramonlariga to'xtalsak, biz o'zbek xalqi qadim-qadimdan bolalarimizga ayni hikoyalar, ertaklar aytib ularga axloqni, odobni o'rgatib kelganmiz. Abdulla Oripov ta'kidlaganidek, Sharqqa xos donishmandlik bilan yo'l tutganmiz. Shu boisdan yozilajak hikoyalarimizning bosh qahramonlarida butun millatga ta'sir etajak xususiyatlarni ifodalashimiz kerakligini unutmaylik.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Normatov U. Umidbaxsh tamoyillar. –T., “Ma'naviyat”, 2000. -112 bet.
2. Quronov D. Mutolaa va idrok mashqlari. Adabiy-tanqidiy maqola va risolalar. –T., “Akademnashr”, 2013. -336 bet.
3. N. Davurboyeva, “Jajman”ning Jilvalari// Yoshlik, 1991-yil, №5-son, 43-bet.
3. Do'smuhammad X. Nazarning umidbaxsh kemalari. Qarang: Eshonqul N. Maymun yetaklagan odam. Qissalar va hikoyalar. –T., “Yangi asr avlodi”, 2004. -212 bet.
4. Eshonqul N. Shamolni tutib bo'lmaydi. Qissa va hikoyalar. –T., 2005. -204 bet.
5. Ulug'bek Hamdam. Vatan haqida qo'shiq. –T., “Akademnashr”, 2014. -544 bet.

6. Otajonova, M. (2020). The semantic functions of myth in an artistic context. *Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR)*, 9(11), 225-229.
7. Omanbaevna, O. M. (2020). MYTHS AND MODERN UZBEK STORIES (some commentary on the story of Nazar Eshankul's "The tune of a flute" myth-story). *ANGLISTICUM. Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies*, 8(12), 49-53.
8. Abdurahmanova, M. (2021). LEGAL FUNDAMENTALS OF LAND RESOURCES OF USANCE TO ACHIEVE ECONOMIC EFFICIENCY. *Экономика и финансы (Узбекистан), (Спецвыпуск 4)*, 187-189.
9. Tursunaliyevna, A. M. (2021, August). OCCASIONALISM AND THEIR ARTISTIC AND AESTHETIC FUNCTIONS. In "ONLINE-CONFERENCES" PLATFORM (pp. 19-23).
10. Karimova Gulshod Mamatkadyrovna. (2022). The Role of Cholpon in Raising Uzbek Spirituality. *Zien Journal of Social Sciences and Humanities*, 15, 18–21. Retrieved from <https://www.zienjournals.com/index.php/zjssh/article/view/2945>

